

Rembrandt en de Bijbel

De grote schilder

Korte lesomschrijving Vele kunstenaars hebben zich in hun werk laten inspireren door verhalen uit de Bijbel. Een van hen was Rembrandt die een groot aantal etsen en schilderijen bij Bijbelverhalen heeft gemaakt. In deze les kiezen leerlingen schilderijen van Rembrandt die zij vervolgens analyseren en in verband brengen met de Bijbel.

Titel Rembrandt en de Bijbel

Vak/leergebied

geschiedenis, levensbeschouwing en kunst en cultuur

Canonvenster Rembrandt; de Statenbijbel

Tijdvak 6 Tijd van regenten en vorsten

Doelgroep onderbouw vmbo-gt, havo/vwo

Tijd/duur 1 lesuur

Groeperingsvorm individueel, tweetallen of groepen naar keuze; klassikaal

---

Leerdoelen

- De leerling kan drie schilderijen van Rembrandt noemen die geïnspireerd zijn door de Bijbel.
  - De leerling kan in het kort het Bijbelverhaal weergeven waarop een schilderij van Rembrandt gebaseerd is.
  - De leerling kan een beeldbeschouwing maken van schilderijen van Rembrandt.
-

Benodigde voorkennis

-

Randvoorwaarden

- internet per tweetal
-

Beoordeling

-

Lesactiviteiten

Activiteit 1: introductie Rembrandt en de Statenbijbel

Introduceer Rembrandt en de Statenbijbel, bijvoorbeeld aan de hand van informatie op www.entoen.nu. Laat bijvoorbeeld de canonclip zien. Ook bevat de site relevante achtergrondinformatie en bronnen zoals schilderijen, tekeningen en een cartoon van Fokke en Sukke.

Activiteit 2: werkblad met opdrachten

Leerlingen kiezen drie schilderijen van Rembrandt van Rijn met een Bijbelse voorstelling, waarna ze de opdrachten op het werkblad maken, onder andere een beeldbeschouwingsopdracht.

Activiteit 3: evaluatie en nabespreking

Bespreek enkele schilderijen van Rembrandt klassikaal, bijvoorbeeld door het schilderij via de beamer aan iedereen te tonen. Laat leerlingen elkaars analyse van een schilderij bekijken en becommentariëren.

Bijlagen

- Werkblad Rembrandt en de Statenbijbel
  - Achtergrondinformatie voor de docent
-

Werkblad Rembrandt en de Bijbel

In deze opdracht ga je drie schilderijen van Rembrandt van Rijn precies bekijken. Met behulp van internet en de Bijbel beschrijf je wat je ziet op schilderijen van Rembrandt.

Opdracht 1 Kies drie schilderijen

Ga naar [deze website](#) en kies drie schilderijen van Rembrandt die gebaseerd zijn op verhalen uit de bijbel.

1 _____

2 _____

3 _____

Opdracht 2 Beschrijf het Bijbelverhaal

Beschrijf kort op welk Bijbelverhaal elk schilderij is gebaseerd.

schilderij 1 _____

_____

schilderij 2 _____

_____

schilderij 3 _____

_____

Opdracht 3 Vul het schema in

Analyseer een van de drie schilderijen met het schema voor beeldbeschouwing op de volgende pagina. Doe dat zo:

- Beschrijf zo nauwkeurig mogelijk wat Rembrandt heeft weergegeven.
- Beschrijf ook Rembrandts interpretatie van het Bijbelverhaal: maak duidelijk hoe Rembrandt het verhaal ziet, welk aspect hij eruit heeft gehaald en wat Rembrandt belangrijk vindt in het Bijbelverhaal.

Schema beeldbeschouwing

Naam	
Klas	
Datum	
Wat zie je?	
1. Wat is het?	
2. Wie heeft het gemaakt?	
3. Wanneer is het gemaakt?	
4. Wat is de titel van het kunstwerk?	
5. Welke materialen en technieken zijn gebruikt?	
6. Wat stelt het kunstwerk voor?	
7. Wat kun je bij dit kunstwerk vertellen over de volgende aspecten? <ul style="list-style-type: none"> • licht: • kleur: • vorm: • ruimte: • compositie: • iets anders, namelijk:	
Wat betekent het?	
8. Waar gaat het kunstwerk over?	
9. Met welke bedoeling is het kunstwerk volgens jou gemaakt?	
10. Met welke functie is het kunstwerk volgens jou gemaakt?	
11. Tot welke stijlperiode behoort het kunstwerk? Waaraan zie je dat?	
Wat vind je er zelf van?	
12. Het kunstwerk spreekt mij <i>wel</i> / <i>niet</i> aan, omdat	

Achtergrondinformatie voor de docent

Beeldbeschouwing

Voor de beschouwing van kunst zijn verschillende schema's op internet beschikbaar, bijvoorbeeld:

- voor schilderkunst:
<http://pr.dendron.nl/Media/download/7626/Analyseschema%20schilderkunst.doc>
- voor kunstbeschouwing algemeen:
http://www.ovckunst.nl/html/ckv2/ckv2_hulp.htm
- voor beeldend werk:
http://www.lambo.nl/sites/all/files/source_files/BeeIdanalysemodel.doc
- een algemeen analyseschema, te bestellen via:
<http://www.kpcgroep.nl/Publicaties/Kunstbeschouwen-CKV2.aspx>

Voor deze les over Rembrandt is in het werkblad een beknopt analyseschema samengesteld.

De Statenbijbel

De Hernse bijbel

De Statenvertaling is niet de eerste bijbel in de Nederlandse taal. In de tweede helft van de 14e eeuw vertaalde Petrus Naghel, in het kartuizerklooster van Herne, de Bijbel voor het eerste in de volkstaal: de Hernse bijbel. Deze vertaling werd als legger gebruikt voor de eerste gedrukte Bijbel in het Nederlands, de Delftse bijbel uit 1477. Het eerste gedrukte boek in Europa was trouwens de Gutenberg-bijbel uit 1454/55.

De Keulse bijbel en de Liesveld-bijbel

In 1480 verscheen de zogenaamde Keulse bijbel in druk. Direct na deze uitgave gaf de paus instructie om streng op te treden tegen de drukker, de bijbelbezitters en de lezers. De eerste Nederlandstalige bijbel na de kerkhervorming was de Liesveld-bijbel uit 1526, gedrukt door Jacob van Liesveld. Deze bijbel was gebaseerd op een Duitse vertaling van Maarten Luther. Deze bijbels werden door de Spaanse overheid verboden en zijn gehele voorraad werd in 1535 verbrand.

De zesde druk van deze bijbel (1542) kostte Liesveld uiteindelijk het leven. Volgens een website omdat Liesveld Satan in de gedaante van een monnik had afgebeeld. De Algemene kerkelijke geschiedenis der christenen van IJsbrand van Hamelsveld (1840) geeft een minder spectaculaire reden voor zijn onthoofding.

Liesveld zou volgens van Hamelsveld in de kanttekening bij de bijbel hebben geschreven dat de zaligheid van de mens alleen afkomstig is van Jezus Christus.

Eerste officiële Bijbelvertaling

De Statenvertaling (of Statenbijbel) is de eerste officiële Nederlandstalige Bijbelvertaling rechtstreeks uit het oorspronkelijke Grieks en Hebreeuws. De opdracht voor de vertaling werd in 1618 gegeven op de Synode van Dordrecht. De Staten-Generaal werd gevraagd de vertaling te betalen, vandaar ook de naam. Het canonvenster Statenbijbel sluit aan bij het kenmerkend aspect *Burgerlijk bestuur en stedelijke cultuur in Nederland*.

Staten-Generaal financieren een bijbel voor iedereen

Waar de katholieke geestelijkheid meende dat de Bijbel het liefst niet door gewone mensen gelezen moest worden, meenden de protestanten dat iedere gelovige zelf de Bijbel hoorde te lezen. Dat betekende dus ook dat de Bijbel in de eigen taal beschikbaar moest zijn, liefst in een zo betrouwbaar mogelijke vertaling. In 1618 gaf de belangrijkste kerkelijke vergadering van de gereformeerden, de synode, die toen in Dordrecht gehouden werd, opdracht om een vertaling te maken, naar het voorbeeld van de Engelse Authorized Version (de King James' Version uit 1611), die zo dicht mogelijk bij de brontalen lag. De Staten-Generaal werd gevraagd de vertaling te financieren. Pas in 1626 stemden de Staten-Generaal daarmee in, waarna de vertalers aan de slag gingen. Negen jaar later was de vertaling gereed, en in 1637 mocht de Statenvertaling of Statenbijbel voor het eerst gedrukt worden. Tussen 1637 en 1657 werden er meer dan 500.000 exemplaren gedrukt. Ruim driehonderd jaar bleef de Statenbijbel de belangrijkste bijbel in de gereformeerde kerken, en ook vandaag nog zijn er kerkgenootschappen die hem gebruiken. Op het ogenblik wordt er gewerkt aan een herziene Statenvertaling.

Eenheid door de Statenbijbel

Behalve op religieus terrein, heeft de Statenbijbel ook op taalkundig en politiek terrein een niet te onderschatten betekenis. De taal van de Statenbijbel vormt de grondslag voor het Standaardnederlands, dat zich in de 17e eeuw heeft ontwikkeld, en als belangrijk instrument in de culturele eenwording van Nederland heeft gefungeerd.

Er zijn historici die menen dat het besluit om de vertaalkosten van de Statenvertaling voor staatsrekening te nemen niet geheel voortkwam uit genegenheid tot de gereformeerde leer maar dat er ook staatsbelangen een rol in speelden, namelijk te komen tot één uniforme Nederlandse taal. Nederland was nog een zeer jonge natie waarin de zeven verenigde gewesten nog een zeer grote zelfstandigheid hadden, zoals eigen rechtspraak, eigen munt en min of meer een eigen taal. Een Zeeuw en een Groninger konden elkaar in die tijd niet verstaan. Bij de keuze van de vertalers heeft dan ook aanvankelijk, voor zover mogelijk was, de afkomst uit de verschillende gewesten een rol gespeeld om de Statenvertalingstaal een samenbindende rol te laten vervullen.

Rol van gevluchte Vlamingen

Indirect was er voor de vertalers en revisoren uit de zeven gewesten en het Landschap Drenthe een belangrijke rol voor de Vlamingen ingevuld. Deze waren om de geloofsvervolgingen gevlucht voor het Spaanse bewind in de Zuidelijke Nederlanden naar de Staten van de Unie van Utrecht. Bijvoorbeeld: Faulkelius, Waleus en Gomarus waren geboren in Brugge, Baudartius was geboren in Deinsen (Vlaanderen) en ten slotte Damman en Thijsius, zij waren in Antwerpen geboren.

Vooraf na de verovering van Antwerpen door de Spanjaarden, in 1585, waren er velen naar de Noordelijke Nederlanden gevlucht waaronder veel geleerden. En in de praktijk heeft hun deelname aan de vertaling er een zwaar stempel op gezet.

Het bronmateriaal waarop de Statenvertaling (en de King James' Version) gebaseerd is bestaat, voor zover het het Nieuwe Testament betreft, uit de zogeheten *Textus receptus* dat overeenkomt met een weergave zoals samengesteld door Erasmus, en voor het Oude Testament uit de zogeheten Masoretische tekst.

Meer moderne vertalingen daarentegen baseren zich gewoonlijk op de Nestle-Aland-editie van het Grieks Nieuwe Testament, die gebaseerd is op sindsdien ontdekte Bijbelse handschriften en op andere bronnen.

Bronnen

- <http://www.statenbijbelmuseum.nl/index.php?subject=131>
- <http://www.statenvertaling.net/bijbel/klaa/2.html>
- <http://www.inl.nl/images/stories/bijbels/statenvertaling1637/>
- <http://www.biblija.net/biblija.cgi?lang=nl>

